

ІМПУЛЬСИВНІ ЗЛОЧИНИ ТА ОСОБИ, ЩО ЇХ ВЧИНЯЮТЬ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

IMPULSIVE CRIMES AND PERSON COMMITTING THEM: CRIMINOLOGICAL ANALYSIS

Прижило О.В.,

*аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті висвітлено результати кримінологічного аналізу деяких видів імпульсивних злочинів. Проаналізовано соціально-демографічні, соціально-рольові, кримінально-правові та психолого-психіатричні ознаки імпульсивних злочинців. Дано авторське визначення особи імпульсивного злочинця, виділено його кримінологічно значущі ознаки.

Ключові слова: імпульсивні злочини, імпульсивні злочинці, психічні аномалії, афективні стани, аномальний афект.

В статье отражены результаты криминалогического анализа некоторых видов импульсивных преступлений. Проанализированы социально-демографические, социально-ролевые, уголовно-правовые и психолого-психиатрические признаки импульсивных преступников. Дано авторское определение личности импульсивного преступника, выделены его криминалогически значимые признаки.

Ключевые слова: импульсивные преступления, импульсивные преступники, психические аномалии, аффективные состояния, аномальный аффект.

The article reveals the results of criminological analysis of some types of impulsive crimes. The socio-demographic, social-role, criminal-legal and psycho-psychiatric signs of impulsive criminals are analyzed. The author's definition of the person of the impulsive criminal is given and his criminologically significant features are highlighted.

Key words: impulsive crimes, impulsive criminals, mental anomalies, affective states, anomalous affect.

Постановка проблеми. Вивчення особи злочинця – одне з головних і найбільш складних завдань, які стоять перед вченими-кримінологами. З огляду на задачі та цілі дослідження, особа злочинця може вивчатися в будь-якому ракурсі. Нині, як свідчить судова практика, багато злочинів вчиняється без внутрішньої боротьби мотивів та зважування рішень, без задалегідь сформованої мети особами, які фактично не можуть повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними з огляду на наявність у них певних психічних станів. Такі злочини ми називаємо імпульсивними. Їх скоєння зумовлено психічними навантаженнями, почастішанням виявлення в населення хвороб психіки, алкоголізацією суспільства тощо.

Стан опрацювання. Питання кримінологічного аналізу показників імпульсивної злочинності ще не було предметом самостійного дослідження. Водночас здійснене нами дослідження ґрунтується на працях таких вчених, як А.Ф. Зелінський, В.Р. Ілейко, А.В. Канищев, В.Б. Первомайський, С.Ф. Старостіна.

Метою статті є висвітлення результатів кримінологічного аналізу деяких видів імпульсивних злочинів. На основі цих даних виділимо характерні ознаки імпульсивних злочинців та сформулюємо власне визначення особи імпульсивного злочинця.

Із метою здійснення кримінологічного аналізу проаналізуємо деякі соціально-демографічні, соціально-рольові, кримінально-правові та психолого-психіатричні ознаки імпульсивних злочинців. Також визначимо кількість імпульсивних злочинів за їх видами.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши теоретичні підходи до визначення поняття імпульсивної злочинної поведінки [5, с. 219], виділимо характерні ознаки імпульсивних злочинів.

1. Швидкоплинність ситуації скоєння злочину.
 2. Наявність в особи психічного стану, який детермінує скоєння імпульсивного злочину (алкогольне та наркотичне сп'яніння, психічні аномалії, афективні стани).
 3. Нездатність суб'єкта до адекватного прогнозування наслідків.
 4. Відсутність стадії готування до злочину.
 5. Між прийняттям рішення вчинити злочин і безпосереднім вчиненням завжди існує незначний проміжок часу, який, як правило, вимірюється в секундах.
 6. Імпульсивний злочин скоюється на основі вчинку, без внутрішньої боротьби мотивів, зважування рішень.
 7. Відсутність конкретно визначеної мети злочину.
 8. Мета імпульсивного злочину знаходиться за межами процесу мотивації і полягає у задоволенні імпульсу актуальної потреби.
 9. Важкість встановлення істинних мотивів злочину.
 10. Раптовість прийняття рішення скоїти злочин.
- Із метою кримінологічного аналізу автором було опрацьовано понад 2 000 вироків в Єдиному реєстрі судових рішень, з яких відібрано 259 вироків по обвинуваченню за злочини, які містили ознаки імпульсивних. Вибірка проводилась за 2010–2013 рр. по всіх областях України. Серед них ст. 115 (умисне

вбивство) – 157 вироки, ст. 116 (умисне вбивство, вчинене в стану сильного душевного хвилювання) – 52 вироки, ст. 117 (умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини) – 4 вироки, ст. 118 (умисне вбивство під час перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця) – 21 вирок, ст. 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження) – 25 вироки.

У цьому дослідженні ми не претендуємо на абсолютну репрезентативність, а лише представимо проміжні результати нашої роботи, які, на думку автора, зможуть показати певні кримінологічно значущі ознаки імпульсивних злочинів та осіб, що їх вчиняють.

Нами виділено 3 види імпульсивних злочинів, залежно від психічних станів, в яких перебувала особа під час їх скоєння:

1. Злочини осіб із психічними аномаліями (психопатії, залишкові явища черепно-мозкових травм, хронічний алкоголізм, органічні захворювання центральної нервової системи, легка розумова відсталість, судинні захворювання з психічними змінами, епілепсія тощо).

2. Злочини осіб у стані сп'яніння (алкогольне, наркотичне).

3. Злочини, вчинені під дією афективних станів (фізіологічний афект, аномальний афект, кумулятивний афект, фрустрація, емоційне збудження, емоційне напруження).

Основою цього розподілу стала класифікація, свого часу запропонована А.Ф. Зелінським. Залежно від того, які психічні стани винних осіб призвели до ослаблення свідомого контролю над поведінкою і викликали імпульсивну поведінку, А.Ф. Зелінський розрізняв чотири види імпульсивних злочинів: 1) вчинені в стані глибокого алкогольного сп'яніння; 2) афективні, тобто вчинені в стані сильного душевного хвилювання; 3) злочини осіб, які перебувають у хворобливому стані; 4) так звані «парадоксальні», або «швидкоплинні» злочини [2, с. 80].

Парадоксальні злочини в нашій класифікації було упущено, адже, на думку автора, це окремий вид імпульсивних злочинів, який потребує окремого методично налагодженого дослідження.

Розпочнемо зі 157 імпульсивних вбивств, які кваліфіковано за ст. 115 КК, а саме зі статевого розподілу: чоловіками було скоєно 113 (72%), жінками – 44 (28%).

Рівень освіти засуджених: 19 осіб без освіти (12,1%); 1 особа з початковою освітою (0,6%); 70 осіб із середньою освітою (44,6%); 24 особи з неповною середньою (15,3%); 40 осіб із середньо-спеціальною (25,5%); вищу освіту мали 3 особи (1,9%).

Соціальний стан: на момент скоєння злочину працювали 22 особи (14%); не працювали 135 осіб (86%), з них 16 осіб пенсійного віку (10,2%).

Сімейний стан: у шлюбі перебувало 32 особи (20,4%), поза шлюбом – 125 (79,6%).

Кримінально-правова характеристика: раніше судимі – 26 осіб (16,6%); не мали судимості 131 особа (83,4%). Також варто зазначити нульовий відсоток організованості імпульсивних убивць.

Психолого-психіатричні ознаки. Перш ніж наводити результати, варто наголосити на тому, що висновки про наявність у осіб психічних аномалій та афективних станів робились, зважаючи на результати психолого-психіатричних експертиз, які містили досліджені нами вироки.

Так, імпульсивних злочинців із психічними аномаліями зі 157 виявлено 4 особи (2,5%). З них: епілепсія, судорожна форма, органічний розлад особистості і поведінки, зумовлений захворюванням мозку, – 1 випадок; легкий психоорганічний синдром, астенічний варіант, наслідок гострого порушення мозкового кровообігу – 1 випадок; тривожний розлад особистості – 1 випадок; нестійкість зі схильністю до запальності, дратівливості – 1 випадок.

Імпульсивних злочинців, які вчинили вбивства в стані простого (не патологічного) алкогольного сп'яніння, виявлено 79 осіб (50%) зі 157.

Зі 157 імпульсивних злочинців виявлено 3 особи (1,9%), які вчинили вбивства з наявними у них афективними станами, що не було враховано судом як підставу сильного душевного хвилювання. З них 1 особі притаманні емоційне збудження, фрустрація, а у 2 осіб виражене емоційне напруження.

Але більшість імпульсивних злочинів вчиняється особами зі змішаними психічними станами, зокрема особами із психічними аномаліями в стані алкогольного сп'яніння, а також особами під дією афективних станів водночас зі станом алкогольного сп'яніння.

Варто зазначити, що експерт рідко діагностує наявність лише однієї аномалії психіки. Так, зі 157 випадків імпульсивних убивств 38% вчинило 60 осіб у стані алкогольного сп'яніння, в яких виявлені як одна, так і кілька аномалій психіки одночасно:

1) психопатія збудженого типу – у 10 осіб (у т.ч. поєднана з дебільністю – 1 випадок, поєднана з хронічним алкоголізмом, який потребує лікування, – 3 випадки);

2) психічні та поведінкові порушення через зловживання алкоголем – у 9 осіб;

3) психічні та поведінкові порушення внаслідок вживання алкоголю із синдромом залежності – у 8 осіб;

4) синдром залежності від алкоголю – у 8 осіб (у т.ч. 3 особи потребували лікування);

5) легка розумова відсталість – у 7 осіб (у т.ч. поєднана з синдромом залежності від алкоголю – 3 випадки);

6) органічне ураження головного мозку з вираженим психоорганічним синдромом, поєднане з хронічним алкоголізмом – у 4 осіб;

7) психічні і поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю зі згубними наслідками – у 3 осіб;

8) органічний розлад особистості і поведінки внаслідок черепно-мозкової травми, синдром залежності від алкоголю зі шкідливими наслідками – у 2 осіб;

9) органічний астенічний розлад, ускладнений вживанням алкоголю, – у 2 осіб;

10) органічний розлад особистості судинного генезу – в 1 особі;

11) хронічний алкоголізм із явищами алкогольної деградації – в 1 особи;

12) хронічний алкоголізм із синдромом абстиненції, ускладненою судомами, – в 1 особи;

13) хронічний алкоголізм, поєднаний з епілептиформним синдромом в анамнезі, – в 1 особи;

14) шизотипічний особистісний розлад – в 1 особи;

15) педагогічна занедбаність через захворювання органів слуху – в 1 особи;

16) органічне ураження головного мозку судинного генезу з емоційно-вольовою нестійкістю – в 1 особи.

З афективними станами, водночас у стані алкогольного сп'яніння імпульсивні вбивства скоїло 11 осіб (7%): у стані емоційного збудження, зумовленого ситуацією на фоні алкогольного сп'яніння, перебувало 5 осіб, у стані вираженого емоційного напруження – 3 особи, стан страху – 1 особа, у фрустрації – 1 особа, стан фізіологічного афекту діагностовано в 1 особи.

Обмежено осудними зі 157 випадків судом визнано 2 особи (1,3%): в одній діагностовано епілепсію, судорожну форму, органічний розлад особистості і поведінки, зумовлений захворюванням мозку; в іншій – ознаки розумової відсталості в ступені легкої дебільності з емоційно-вольовими порушеннями.

Підсумовуючи, зазначимо, що, залежно від психічних станів, серед 157 випадків було виявлено:

1) 64 імпульсивних вбивства (40,5%), які вчинили особи з психічними аномаліями (зокрема 60 випадків (38%) поєднали у собі психічні аномалії зі станом алкогольного сп'яніння);

2) 79 імпульсивних вбивств (50%), які вчинили особи у стані простого алкогольного сп'яніння;

3) 14 імпульсивних злочинів (8,9%), які вчинили особи з афективними станами (зокрема 11 випадків (7%) поєднання афективних станів зі станом алкогольного сп'яніння).

Серед 52 імпульсивних злочинів, які кваліфіковано за ст. 116 (умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання), чоловіками скоєно 23 злочини (44,3%); жінками – 29 злочинів (55,7%).

Рівень освіти: без освіти – 5 (9,6%); із середньою освітою – 22 (42,3%); із середньо-спеціальною освітою – 16 (30,8%); із неповною середньою – 5 (9,6%); із вищою – 4 (7,7%).

Соціальний стан: на момент злочину працювало 23 особи (44,2%), не працювали 29 осіб (55,8%).

Сімейний стан: у шлюбі перебувала 21 особа (40,4%); поза шлюбом – 31 (59,6%).

Кримінально-правова характеристика: у 52 випадках особи не мали судимості.

Психолого-психіатричні ознаки імпульсивних злочинців. Серед 52 імпульсивних злочинів, кваліфікованих за ст. 116, виявлено 31 випадок (59,5%) їх вчинення особами зі звичайними афективними станами. Найпоширенішим є фізіологічний афект, який діагностовано у 25 осіб (48,1%); кумулятивний

афект наявний у 2 осіб (3,8%), стан вираженого емоційного напруження і фрустрація – у 2 і 2 осіб відповідно (по 3,8%).

У 5 випадках (9,6%) афективні стани були поєднані з психічними аномаліями: 1 випадок поєднання стану фрустрації з психічним розладом у вигляді легких когнітивних порушень внаслідок церебрального атеросклерозу; 1 випадок, коли сильне емоційне збудження поєдналось з органічним ураженням головного мозку; у 2 випадках поєднались емоційне збудження та органічне ураження головного мозку з психоорганічним синдромом; 1 випадок, коли стан фізіологічного афекту виявлено поряд із розладом особистості і поведінки внаслідок черепно-мозкової травми.

У 16 осіб (30,8%) афективний стан діагностовано на фоні алкогольного сп'яніння, з них у 2 осіб були виявлені ще й психічні аномалії (легка розумова відсталість та органічне ураження головного мозку). Серед цих 16 осіб були виявлені такі афективні стани: фізіологічний афект – у 10 випадках, кумулятивний афект – 1 випадок, стан вираженого емоційного напруження – 3 випадки, панічний страх – 1 випадок, фрустрація – 1 випадок.

Майже не виникає питань про правомірність діагностики афекту в осіб із психічними аномаліями та осіб, які перебувають у стані сп'яніння. Але деякі судові експерти уточнюють: «У категорію «сильне душевне хвилювання», що є юридичною категорією, яка належить до компетенції слідства та суду, входять: фізіологічний афект, аномальний афект, кумулятивний афект, фрустрація, емоційне збудження, емоційне напруження. Це збірна категорія афективних станів, що відповідають визначенню сильного душевного хвилювання. Афективний стан, на відміну від фізіологічного афекту, можна встановити на фоні алкогольного сп'яніння, проте лише за умови легкого ступеню алкогольного сп'яніння, а за умови середнього та важкого – ні. Зазвичай вважається, що вміст алкоголю в крові понад 2% означає середній ступінь сп'яніння, тобто афективний стан можливий за концентрації алкоголю в крові до 2%»[1].

Тобто ми виявили 5 випадків, коли афективний стан було встановлено поряд із психічними аномаліями, та 14 випадків афекту в осіб у стані алкогольного сп'яніння. 2 імпульсивних злочини, кваліфіковані за ст. 116, поєднали в собі всі 3 стани: афект, алкоголь та психічні аномалії.

Ось чому ми не можемо оминати проблему виокремлення аномального афекту з-поміж інших афективних станів.

Аномальний афект має 2 різновиди: 1) афект, що розвинувся в стані сп'яніння (алкогольне, наркотичне чи токсичне); 2) афект, що розвинувся в осіб із психічними аномаліями.

Аномальний афект, який у науковій літературі вважається підвидом фізіологічного, має свої характерні ознаки: а) короткотривалість накопичення афекту; б) більш глибоке, ніж у здорових осіб збудження свідомості; в) порушення динаміки мислення аж до зупинення; г) стереотипна поведінка, яка охоплює руховий автоматизм [3, с. 101; 6, с. 115].

Дані, отримані В.Б. Первомайським, В.Р. Ілейко та А.В. Канищевим, свідчать: «Група «аномального афекту» за своїми клінічними проявами наближалася до групи «фізіологічного афекту». Хоча перебіг і симптоматика афективного стану мала деякі відмінності, зумовлені наявністю у його структурі психічних розладів, що були у підекспертного до виникнення афективного стану (проявів їх загострення та декомпенсації); тобто прояви афективного стану відображали взаємодію і взаємовплив психогенно зумовленої афективної реакції та ґрунту, на якому вона виникла. Таке поєднання, у разі менш вираженого по глибині афективного реагування, порівняно з таким при фізіологічному афекті, зумовлювало істотність впливу на здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними, тобто наявність психіатричної передумови визнання особи обмежено осудною» [4, с. 56].

Однак з-поміж 21 імпульсивного злочину з аномальним афектом обмежено осудних судом було визнано лише 2 особи з органічним ураженням головного мозку.

Відомо, що під впливом алкоголю, наркотичних засобів чи психотропних речовин у людини відбуваються деякі порушення в структурі свідомості, емоційній регуляції поведінки, що призводять до спрощеного сприйняття подій, переоцінки своїх можливостей, неадекватного розуміння причин своїх невдач та помилок, пониження самоконтролю, оцінки ситуації більш конфліктною. Експериментальні дані психологів свідчать, що у стані сп'яніння вдвічі зростає кількість ситуацій, що сприймаються як загрозові, у поведінці домінують агресивно-захисні форми.

Афекти, що виникають на ґрунті психічних аномалій, формуються в результаті хронічної затримки емоційного реагування, що створює великий запас необжитих образ, підвищує чутливість психіки до різного роду неприємностей, веде до розширення спектру психотравмуючих впливів та накопичення негативних емоцій. До моменту емоційного вибуху у збудливих та гальмівних психопатів формується більш високий рівень емоційної напруги. Звуження свідомості протікає набагато виразніше, ніж у здорових осіб. Під час афекту в таких осіб можливість усвідомлювати, рефлексувати свої дії, усвідомлювати давати їх та довільно їх регулювати знижується більшою мірою, ніж у здорових осіб, хоча і не втрачається повністю. Крім того, на відміну від психічно здорових осіб, в яких афективні дії виникали у відповідь на реальну ситуацію (образа, насильство, зрада, наклеп тощо), яка викликає гнів, лють, бажання помститися кривднику, у психопатичних особистостях афективні дії виникають не тільки в реальних, але й в умовних психотравмуючих ситуаціях [3, с. 101].

Отже, використання поняття «аномальний афект» дасть змогу більш точно визначити своєрідність імпульсивних афектованих злочинів, скоєних особами, в яких через психічні аномалії та стан сп'яніння відбуваються інакші, ніж за звичайних афективних станів, зміни в свідомості.

Підсумовуючи, вкажемо, що серед 52 випадків злочинів, кваліфікованих за ст. 116 КК, залежно від психічних станів, нами було виявлено:

- 1) 31 імпульсивний злочин (59,6%), вчинений особами зі звичайними афективними станами;
- 2) 21 імпульсивний злочин (40,4%), який вчинили особи з аномальним афектом.

Також нами виявлено лише 4 вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), які мали ознаки імпульсивних. Ці злочини скоїли 4 жінки, які мали середню освіту, є безробітними та несудимими. Двоє з них перебували в шлюбі, двоє – поза шлюбом.

Психолого-психіатричні ознаки. У двох жінок було виявлено психічну аномалію, а саме легку розумову відсталість. Ще в двох виявлено афективний стан вираженого емоційного напруження (стресу).

Також варто зазначити, що у всіх 4 випадках експерти зафіксували стан обмеженої осудності по результатах проведених психолого-психіатричних експертиз, але судом визнано обмежено осудними лише двох.

Отже, із 4 злочинів, кваліфікованих за ст. 117, маємо:

- 1) 2 імпульсивних злочини, які вчинили особи з психічними аномаліями;
- 2) 2 злочини, які вчинили особи з афективними станами.

Наступна група імпульсивних злочинів, по яких були відібрані вирoki, – це ст. 118 (умисне вбивство під час перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця). Загалом було відібрано 21 вирок. З них жінками було скоєно 14 (66,7%), чоловіками – 7 (33,3%).

Середню освіту мали 14 осіб (66,7%), середню спеціальну – 5 осіб (23,8%), неповну середню – 1 особа (4,8%), неповну вищу – 1 особа (4,8%).

На момент злочину мали роботу 6 осіб (28,6%), безробітних – 15 осіб (71,4%).

У шлюбі перебувало 3 особи (14,3%), поза шлюбом – 18 осіб (85,7%).

Не судимих – 20 осіб (95,2%), раніше судимих – 1 особа (4,8%).

Психолого-психіатричні ознаки імпульсивних злочинців.

У стані простого алкогольного сп'яніння перебувало 13 осіб (62%).

Із психічними аномаліями та станом алкогольного сп'яніння виявлено 4 особи (19%), з них: з емоційно нестійким розладом особистості – 1 особу, із психічними та поведінковими розладами, викликаними вживанням алкоголю, синдромом залежності – 2 особи, з розладом особистості та поведінки внаслідок епілепсії без психозу та слабоумства – 1 особу.

В афективному стані, а саме у стані значного емоційного збудження перебувало 3 особи (14,3%), з яких двоє перебували і в стані алкогольного сп'яніння.

В однієї особи поєднались психопатія, афективний стан емоційного напруження (стресу) та стан алкогольного сп'яніння.

Так, серед зазначеної категорії імпульсивних злочинів, виявлено:

- 1) 13 злочинів (62%), які вчинили особи в стані алкогольного сп'яніння;
- 2) 4 злочини (19%), які вчинили особи з психічними аномаліями на фоні алкогольного сп'яніння;
- 3) 3 злочини (14,2%), які вчинили особи з афективними станами, з яких 2 – на фоні алкогольного сп'яніння;
- 4) 1 злочин (4,8%), який вчинила особа з психічною аномалією на фоні алкогольного сп'яніння та афективного стану.

Серед 25 випадків імпульсивних злочинів, які кваліфікувались за ст. 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження), чоловіками було скоєно 18 злочинів (72%); жінками – 7 злочинів (28%).

Рівень освіти: без освіти – 2 особи (8%); із середньою освітою – 12 осіб (48%); із середньою спеціальною освітою – 4 особи (16%); із неповною середньою – 7 осіб (28%).

На момент злочину мали роботу 5 осіб (20%), безробітних – 20 осіб (80%).

У шлюбі перебували 6 осіб (24%), поза шлюбом – 19 (76%).

Серед кримінально-правових ознак варто виділити відсутність судимості у 100% випадків та нульовий ступінь організованості злочинців.

Психолого-психіатричні ознаки імпульсивних злочинців.

Психічні аномалії експертами виявлено у 8 осіб (32%), які також перебували у стані алкогольного сп'яніння, а саме: розлад особистості за емоційно-нестійким типом, ускладнений психічними і поведінковими порушеннями в результаті вживання алкоголю – 1 випадок; легка розумова відсталість – у 3 осіб; акцентуація особистості за афективно-збуджуючим типом та хронічний алкоголізм – в 1 особи; синдром залежності від алкоголю, який потребує лікування, – 1 випадок; органічне ураження головного мозку складного генезу внаслідок черепно-мозкової травми та психопатоподібний синдром – 1 випадок; психічні та поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та синдром залежності – 1 випадок.

У стані простого алкогольного сп'яніння під час скоєння злочину перебувало 15 осіб (60%).

Афективний стан емоційного стресу на фоні алкогольного сп'яніння експертом виявлено в 1 особи.

Психічну аномалію, а саме педагогічну занедбаність, виявлено в 1 особи.

Таким чином, серед цієї категорії імпульсивних злочинів виявлено:

- 1) 15 злочинів (60%), які вчинили особи у стані алкогольного сп'яніння;
- 2) 9 злочинів (36%), які вчинили особи з психічними аномаліями, 8 (32%) з яких – на фоні алкогольного сп'яніння;
- 3) 1 злочин (4%), який вчинила особа з афективним станом (на фоні алкогольного сп'яніння).

Підбиваючи підсумок за всією досліджуваною сукупністю імпульсивних злочинів (259), заува-

жимо, що чоловіками вчинено 161 злочин (62%), а жінками – 98 (38%).

Рівень освіти імпульсивних злочинців має такі показники: без освіти виявлено 26 осіб (10%); із початковою освітою – 1 особа (0,4%); із середньою освітою – 122 особи (47,1%); із неповною середньою освітою – 37 осіб (14,3%); із середньо-спеціальною – 65 осіб (25,1%); вищу освіту мали 8 осіб (3,1%).

Соціальний стан. На момент скоєння злочину працевлаштованими було 56 осіб (21,6%), безробітними – 203 (78,4%). У шлюбі перебували 64 особи (24,7%), поза шлюбом – 195 (75,3%).

Щодо кримінально-правової характеристики, необхідно вказати на порівняно високий відсоток несудимих осіб – 232 (89,6%) та порівняно незначну кількість раніше судимих – 27 осіб (10,4%). Також не може викликати запитань нульовий відсоток організованості імпульсивних злочинців.

Найпоширенішим способом скоєння імпульсивних злочинів є нанесення ударів у 240 випадках (92,7%) з 259, в тому числі нанесення 1 удару – 161 випадок (62,2%).

Для імпульсивних злочинів характерна примітивність їх засобів, а також їх миттєве підшукування та схоплювання: кухонний ніж застосовано в 189 випадках із 259 (73%); кулаки та ноги, дерев'яні табурети, мотузки, молотки, дерев'яні бруски, палки, сокири, порожні пляшки, ножиці, викрутки стали знаряддям у 27% злочинів. Вогнепальна зброя стала засобом злочину у 5 випадках (1,9%) із 259.

У 206 випадках особи не змогли сформулювати чіткі мотиви свого злочину та мету.

У 53 випадках імпульсом актуальної потреби став самозахист.

Таким чином, серед 259 імпульсивних злочинів, залежно від психічних станів, маємо:

- 1) 79 імпульсивних злочинів (30,5%), які вчинили особи з психічними аномаліями, зокрема 72 випадків (27,8%) поєднали у собі психічні аномалії зі станом алкогольного сп'яніння;
- 2) 107 імпульсивних злочинів (41,3%), які вчинили особи у стані простого алкогольного сп'яніння;
- 3) 73 імпульсивних злочинів (28,2%), які вчинили особи з афективними станами, в т.ч. 36 імпульсивних злочинів, які вчинили особи в аномальному афекті (13,9%).

Висновки. Проведене дослідження показало, що імпульсивні злочинці володіють рядом особливостей, що дає змогу виділяти їх як особливий тип. Таким особам притаманні такі кримінологічно-значущі психологічні риси, як: емоційна лабільність, схильність до акумуляції афективних переживань, підвищена драгієвливність, деструктивна манера вирішення конфліктних ситуацій, схильність до провокуючої поведінки у стані сп'яніння, знижені прогностичні здібності, порушення динаміки (гальмування) психічних процесів, схильність до скоєння вчинків за першим спонуканням, що полегшує реалізацію імпульсивних, випадкових, непродуманих вчинків.

Враховуючи вищевикладене, наведемо власне визначення особи імпульсивного злочинця.

Імпульсивний злочинець – це особа, яка вчинила злочин, перебуваючи в особливих психічних станах (алкогольне, наркотичне сп'яніння, афектовані стани, психічні аномалії непсихотичного рівня), наслідком

яких є зміни у свідомості, які можуть призвести до вчинення кримінальних правопорушень, ускладнюють соціальну адаптацію особи, знижують її можливість усвідомлювати свої дії та керувати ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40180943>.
2. Зелинский А.Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении / А.Ф. Зелинский. – Харьков: Вища школа, 1986. – 168 с.
3. Основи загальної та юридичної психології: Курс лекцій. [Навч. посібн.] / [Н.Р. Бобченко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич]; за ред. В.Т. Нора. – К.: Алерта ; ЦУ Л, 2011. – 224 с.
4. Первомайський В.Б., Ілейко В.Р., Каніщев А.В. Критерії діагностики та експертної оцінки короточасних афективних станів у судово-психіатричній практиці / В.Б. Первомайський, В.Р. Ілейко, А.В. Каніщев // Архів психіатрії. – 2009. – Т. 15. – № 1. – С. 55–59.
5. Прижбило О.В. Теоретичні підходи щодо визначення поняття імпульсивної злочинної поведінки / О.В. Прижбило // Право і суспільство. – 2017. – № 1. – Ч. 2. – С. 216–220.
6. Старостина С.Ф. Аномальный аффект в уголовном праве / С.Ф. Старостина // Актуальные проблемы формирования профессиональной компетентности и культуры сотрудников правоохранительных органов. Материалы международной научно-практической конференции. – Брянск: БФ МосУ МВД России, 2006. – С. 427–431.